

OBWIESZCZENIE PIERWSZEGO PREZESA SĄDU NAJWYŻSZEGO

z dnia 23 czerwca 1966 r.

o wytycznych wymiaru sprawiedliwości i praktyki sądowej w sprawie przestępstw o charakterze chuligańskim.

Na podstawie art. 28 ust. 3 ustawy z dnia 15 lutego 1962 r. o Sądzie Najwyższym (Dz. U. Nr 11, poz. 54) i § 6 uchwały Rady Państwa z dnia 22 maja 1962 r. w sprawie regulaminu Sądu Najwyższego (Monitor Polski Nr 45, poz. 210) ogłaszam uchwałę, powziętą przez Sąd Najwyższy na posiedzeniu połączonych Izb Karnej i Wojskowej w dniu

11 czerwca 1966 r., ustalając wytyczne wymiaru sprawiedliwości i praktyki sądowej w sprawie przestępstw o charakterze chuligańskim.

Treść uchwały podana jest w załączniku do niniejszego obwieszczenia.

Pierwszy Prezes Sądu Najwyższego: *J. Wasilkowski*

Załącznik do obwieszczenia Pierwszego Prezesa Sądu Najwyższego z dnia 23 czerwca 1966 r. (poz. 158).

WYTYCZNE WYMIARU SPRAWIEDLIWOŚCI I PRAKTYKI SĄDOWEJ W SPRAWIE PRZESTĘPSTW O CHARAKTERZE CHULIGANSKIM

Sąd Najwyższy w dniu 11 czerwca 1966 r. na posiedzeniu połączonych Izb Karnej i Wojskowej pod przewodnictwem Pierwszego Prezesa Sądu Najwyższego J. Wasilkowskiego, przy udziale Zastępcy Prokuratora Generalnego Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej, K. Kukawki, oraz Podsekretarza Stanu w Ministerstwie Sprawiedliwości, Z. Zawadzkiego,

po rozpoznaniu w dniach 13 i 28 maja oraz 11 czerwca 1966 r. wniosku Prokuratora Generalnego PRL z dnia 25 czerwca 1965 r. o ustalenie wytycznych wymiaru sprawiedliwości i praktyki sądowej w sprawie przestępstw o charakterze chuligańskim oraz po wysłuchaniu wniosku Zastępcy Prokuratora Generalnego PRL i wypowiedzi Podsekretarza Stanu w Ministerstwie Sprawiedliwości, na podstawie art. 24 lit. c) i art. 28 ust. 1 i 2 ustawy z dnia 15 lutego 1962 r. o Sądzie Najwyższym (Dz. U. Nr 11, poz. 54) uchwałą, co następuje:

I.

Zjawisko chuligaństwa nadal w wysokim stopniu niepokoi i oburza społeczeństwo. Mając formę bezmyślnych, nie liczących się z niczym zamachów na dobra chronione przez prawo, chuligaństwo stanowi w oczach społeczeństwa jaskrawy, budzący zgorszenie wyraz rażącego lekceważenia lub nawet pogardy uznanych i przestrzeganych przez ogół obywateli zasad współżycia społecznego i porządku prawnego.

W celu umożliwienia skutecznego zwalczania tego szkodliwego zjawiska została wydana ustawa z dnia 22 maja 1958 r. o zaostrzeniu odpowiedzialności karnej za chuligaństwo (Dz. U. Nr 34, poz. 152).

Rozróżnienie przestępstwa o charakterze chuligańskim od przestępstwa nie mającego takiego charakteru ma dla praktyki bardzo istotne znaczenie, ponieważ powołana ustawa o zaostrzeniu odpowiedzialności karnej za chuligaństwo z takim właśnie charakterem przestępstwa wiąże surowsze rygory. W szczególności ustawa ta nakłada na sądy generalny obowiązek zaostrzenia kary, wyłącza w zasadzie stosowanie warunkowego zawieszenia jej wykonania, dopuszcza możliwość ogłoszenia wyroku w prasie, a w określonych wypadkach podwyższa ustawowe granice kary oraz wprowadza tryb przyspieszony.

Problem odróżnienia przestępstwa o charakterze chuligańskim od przestępstwa nie mającego takiego charakteru

uzyskał nadto szczególną wagę w związku z wydaniem dekretu z dnia 20 lipca 1964 r. o amnestii (Dz. U. Nr 27, poz. 174), który w art. 7 pkt 3 wyłączył możliwość jej stosowania do przestępstw o charakterze chuligańskim.

Ustawa z dnia 22 maja 1958 r. — łącząc z chuligańskim charakterem przestępstwa poważne skutki materialno-prawne i procesowe — nie określa pojęcia chuligaństwa ani nie wyjaśnia, jakie kryteria mają rozstrzygać o chuligańskim charakterze przestępstwa lub wykroczenia, pozostawiając tę kwestię orzecznictwu.

Mimo ośmioletniego okresu obowiązywania powołanej ustawy istnieją nadal w powyższej kwestii pewne rozbieżności.

W celu zapewnienia prawidłowego stosowania prawa oraz jednolitości orzecznictwa stało się konieczne wydanie wytycznych ustalających kryteria, które decydują o chuligańskim charakterze przestępstwa oraz wskazują na zadania sądów przy zwalczaniu przestępstw o takim charakterze.

II.

1. Prawne określenie chuligańskiego charakteru przestępstwa nie może być oderwane od społecznego rozumienia tego zjawiska. W opinii społecznej czyn o charakterze chuligańskim wyraża się w działaniu bez powodu lub z oczywistie błahego powodu, działaniu o tyle drastycznie naruszającym dobra chronione przez prawo, w szczególności bezpieczeństwo, wolność, godność, nietykalność, zdrowie lub życie człowieka, organy władzy lub administracji państwowej, porządek publiczny, całość mienia społecznego, osobistego lub indywidualnego, że jako rażący wyraz lekceważenia zasad współżycia czyn ten w wysokim stopniu obraża świadomość prawną społeczeństwa i wywołuje oburzenie osób, których dobra zostały naruszone lub które powzięły wiadomość o takim naruszeniu.

Dotychczasowe orzecznictwo sądów w zasadzie respektowało powyższy pogląd i na tym gruncie osiągnęło pewne pozytywne wyniki w zakresie kształtowania pojęcia chuligańskiego charakteru przestępstwa. Sądy najczęściej dopatrywały się kryteriów rozstrzygających o chuligańskim charakterze przestępstwa w drastycznym sposobie działania, niewspółmiernym w stosunku do przyczyny albo podjętym bez przyczyny i w jaskrawym naruszeniu zasad współżycia społecznego.

2. Przepis art. 1 ustawy z dnia 22 maja 1958 r. stanowiący, że chuligański charakter czynu wpływa na zaostrzenie wymiaru kary, odnosi się zarówno do ustawowego wymiaru kary obustrzonego w dalszych normach tej ustawy (art. 2 i 4), jak i do sędziowskiego wymiaru kary we wszystkich pozostałych wypadkach, w których czyn ma chuligański charakter.

Chuligański charakter przestępstwa, za które w myśl art. 2 lub 4 ustawy z dnia 22 maja 1958 r. grozi surowsza sankcja, nadaje temu przestępstwu postać kwalifikowaną.

Ze względu na wagę tej okoliczności, nadaną jej przez przepisy powołanej ustawy, powinny być już w toku postępowania przygotowawczego zebrane dowody potrzebne do ustalenia, czy czyn zarzucany sprawcy ma charakter chuligański.

Jeżeli prokurator nie zarzucił oskarżonemu chuligańskiego charakteru przestępstwa ani w akcie oskarżenia, ani na rozprawie, a sąd dostrzega możliwość uznania zarzucanego oskarżonemu czynu za przestępstwo mające charakter chuligański — strony powinny być uprzedzone o możliwości zastosowania przepisów art. 2 lub 4 ustawy z dnia 22 maja 1958 r. (art. 324 § 2 k.p.k. lub art. 246 § 2 k.w.p.k.).

Natomiast w innych wypadkach, gdy sąd dostrzega możliwość zastosowania art. 1 powołanej ustawy, przewodniczący sądu powinien dać stronom możliwość wypowiedzenia się na rozprawie także co do wszystkich okoliczności, mających znaczenie dla uznania czynu za przestępstwo o charakterze chuligańskim (art. 266 § 1 k.p.k. lub art. 203 § 1 k.w.p.k.).

Sądy powinny zatem w każdym konkretnym wypadku poczynić ustalenia co do chuligańskiego charakteru zarzucanego sprawcy przestępstwa. Ustalenie to, zgodnie z art. 328 lit. e) oraz art. 329 lit. a) k.p.k. lub art. 250 § 4 k.w.p.k., musi znaleźć wyraz w sentencji wyroku skazującego, w której należy powołać również przepisy art. 1, 2 lub 4 ustawy stanowiące podstawę wymiaru kary (art. 329 lit. b) k.p.k. lub art. 250 § 4 k.w.p.k.).

Naruszenie w toku postępowania przepisów art. 266 § 1 lub 324 § 2 k.p.k. albo art. 246 § 2 lub 203 k.w.p.k. wówczas tylko stanowi podstawę rewizyjną do uchylenia wyroku skazującego, jeżeli z przebiegu rozprawy wynika, że oskarżony nie miał możliwości obrony przed zarzutem chuligańskiego charakteru przestępstwa, a mogło to mieć wpływ na treść wyroku.

3. Jakkolwiek art. 1 ustawy z dnia 22 maja 1958 r. o zaostrzeniu odpowiedzialności karnej za chuligaństwo nie ogranicza swego zakresu do niektórych tylko przestępstw lub wykroczeń, to jednak pozostająca w zgodzie z opinią społeczną praktyka sądowa uznaje za przestępstwa o charakterze chuligańskim czyny godzące w niektóre tylko dobra chronione prawem; przy czym siusznie kieruje się przede wszystkim wskazówkami wynikającymi z dalszych przepisów tejże ustawy. Nie ulega wątpliwości, że wymienione w niej przepisy prawa karnego materialnego pozwalają ustalić zasadnicze przedmioty ochrony, w które godzić mogą przestępstwa o charakterze chuligańskim.

Przedmiotami tymi są w szczególności: bezpieczeństwo, wolność, godność, nietykalność, zdrowie lub życie człowieka, organy władzy lub administracji państwowej, porządek publiczny oraz całość mienia.

4. Dalszym czynnikiem ograniczającym zakres przestępstw, które mogą mieć charakter chuligański, jest warunek, by działanie sprawcy godzące w którekolwiek ze wskazanych wyżej dóbr było umyślne, przy czym niekoniecznie winą umyślną musi być objęty najsurowiej zagrożony ze względu na skutki typ przestępstwa, lecz wystarczy, by sprawca umyślnie godził w dobro mniejsze, jeżeli spowodowa-

wał nieumyślnie tym działaniem naruszenie dobra większego. Wystarczy np., by sprawca powodujący nieumyślnie śmierć człowieka wywołał ten skutek działaniem umyślnie naruszającym jego nietykalność lub stwarzającym zagrożenie dla życia (np. jeżeli umyślnie uderzenie przewidziane w art. 239 k.k. spowodowało śmierć człowieka, a więc przestępstwo przewidziane w art. 230 k.k.).

5. Kryteriów chuligańskiego charakteru przestępstwa należy doszukiwać się przede wszystkim w sposobie i w pobudkach działania sprawcy.

Działanie w sposób agresywny lub wręcz brutalny, naruszające jedno z wymienionych wyżej dóbr, nie spowodowane ani nie wywołane okolicznościami lub sytuacją tłumaczącą reakcję sprawcy, określane jako działanie bez powodu lub z powodu oczywiście białego, jest jedną z cech chuligańskiego charakteru przestępstwa. Właśnie sposób tego działania, ze względu na oczywistą dysproporcję między jego intensywnością a oczywiście białą przyczyną zewnętrzną, która pobudziła sprawcę do działania, albo ze względu na brak takiej przyczyny zewnętrznej — pozwala wnioskować, iż pobudką działania sprawcy była chęć okazania lekceważenia lub nawet pogardy dla zasad współżycia społecznego i porządku prawnego. Pobudka ta polega najczęściej na tym, że sprawca chciał bezwzględnie zadośćuczynić swym indywidualnym zachciankom lub niskim instynktom, lekceważąc zasady współżycia społecznego i porządek prawny.

Sprawca popełnia przestępstwo w sposób agresywny dlatego, że mu to sprawia zadowolenie i że nie chce liczyć się z zasadami współżycia społecznego, które lekceważy lub którymi nawet gardzi.

6. Te ujemne pobudki ujawniają się najczęściej pod wpływem nadużycia alkoholu, które działa ograniczająco na intelekt i wolę człowieka, a tym samym osłabia oddziaływanie norm moralnych na postępowanie sprawcy. Dlatego też stan nietrzeźwości sprawcy, jakkolwiek nie przesądza sam przez się o chuligańskim charakterze przestępstwa, najczęściej towarzyszy tego rodzaju przestępstwu.

Przestępstwa o charakterze chuligańskim są przeważnie popełniane publicznie. Dopuszczając się przestępstwa o omawianym charakterze na oczach innych osób, sprawca daje tym świadectwo swej zuchwałości i rażącego lekceważenia zasad współżycia społecznego, co oczywiście budzi tym większe oburzenie.

Zarówno stan nietrzeźwości, jak i publiczne działanie sprawcy, jakkolwiek nie należą do przesłanek, od których zależy uznanie jego czynu za przestępstwo o charakterze chuligańskim, stanowią jednak na ogół okoliczności mające znaczenie przy ustalaniu współdecydujących o tym charakterze pobudek i sposobu popełnienia przestępstwa.

7. W razie dokonania przez sprawcę kolejno kilku przestępstw zbieżnych w czasie i miejscu, niezbędne jest ustalenie, czy każde z tych przestępstw ma chuligański charakter.

Fakt, że początek zajścia miał charakter chuligański, nie przesądza o takim samym charakterze późniejszych etapów zajścia, jeżeli stanowią one odrębne przestępstwa. Jednocześnie dalsze zachowanie się sprawcy może być oceniane jako mające charakter chuligański, jeżeli stanowi reakcję na podjęte przez inne osoby czynności przeciwdziałające czynom chuligańskim.

Gdy więc np. sprawca dopuszcza się czynu o charakterze chuligańskim, a następnie znieważa interweniującego z powodu tego czynu przedstawiciela organu władzy lub administracji państwowej albo gdy stawia mu czynny opór lub dopuszcza się na niego czynnej napaści, to taka reakcja sprawcy na legalne i dostosowane do okoliczności działania przedstawiciela tego organu będzie miała z reguły również cechy przestępstwa o charakterze chuligańskim.

8. Z powyższych rozważań wynikają następujące wskazania:

- a) chuligański charakter mogą mieć czyny o znamionach określonych w kodeksie karnym lub w innej ustawie i stanowiące umyślny zamach w szczególności na bezpieczeństwo, wolność, godność osobistą, nietykalność, zdrowie lub życie człowieka, na organ władzy lub administracji państwowej, na porządek publiczny, albo polegające na umyślnym uszkodzeniu lub niszczeniu mienia,
- b) w odróżnieniu od innych czynów naruszających wymienione wyżej dobra, o chuligańskim charakterze przestępstwa świadczyć będzie w szczególności agresywne lub wręcz brutalne zachowanie się sprawcy, znajdującego się najczęściej w stanie nietrzeźwości, oraz działanie w rozumieniu powszechnym bez powodu lub z oczywiście błahego powodu — przez którego sprawca ujawnia chęć okazania lekceważenia lub nawet pogardy dla zasad współżycia społecznego i porządku prawnego.

III.

Wyjaśnienie pojęcia chuligańskiego charakteru przestępstwa i zakresu takich przestępstw oraz zagadnień prawnych z nimi związanych należy uzupełnić wskazaniami, dotyczącymi wymiaru kary.

1. Przede wszystkim należy stwierdzić, że w wielu wypadkach orzekane przez sądy kar za przestępstwa o charakterze chuligańskim nie odpowiadają jeszcze społecznemu poczuciu sprawiedliwości, a tym samym założeniom polityczno-kryminalnym ustawy z dnia 22 maja 1958 r. oraz wytycznym całej Izby Karnej Sądu Najwyższego z dnia 16 października 1957 r. w sprawie prawidłowego orzekania kar przez sądy, które nakazują zaostrenie kar za te przestępstwa, i wytycznym Izby Wojskowej Sądu Najwyższego z dnia 23 grudnia 1965 r. w dziedzinie orzekania kar przez sądy wojskowe.

W celu skuteczniejszego zwalczania przestępstw o charakterze chuligańskim sądy powinny przeto, oprócz ogólnych zasad wymiaru kary wyjaśnionych w wytycznych Sądu Najwyższego z 1957 r. i z 1965 r., uwzględniać szczególne wskazania wynikające z ustawy z dnia 22 maja 1958 r.

2. W myśl art. 1 tej ustawy chuligański charakter przestępstwa stanowi okoliczność wpływającą na zaostrenie kary.

Wskazując więc na ten charakter czynu, pobudki i sposób działania sprawcy należy w myśl art. 54 k.k. lub art. 49 k.k. W.P. przyjmować za podstawę zdecydowanie surowego sędziowskiego wymiaru kary.

3. Przy rozpatrywaniu spraw o przestępstwa o charakterze chuligańskim sądy obowiązane są badać w każdym wypadku, czy nie zachodzi powrót do przestępstwa, o którym mowa w art. 2 powołanej ustawy.

Badanie takie będzie w magało zapoznania się z wyrokiem, a w miarę potrzeby także z innymi dokumentami znajdującymi się w aktach poprzedniej sprawy, zwłaszcza w celu ustalenia, czy nie zachodzi w obu czynach identyczność pobudek.

W wypadkach recydywy nie wymienionych w art. 2 ustawy sądy powinny mieć na względzie przepisy art. 60 § 1 k.k. lub art. 51 k.k. W.P. dotyczące zaostrenia kary.

4. Ustawa z dnia 22 maja 1958 r. przywiązuje szczególną wagę do przestępstwa o charakterze chuligańskim, które polega na czynnej napaści na funkcjonariusza Milicji

Obywatelskiej lub innych organów powołanych do ochrony porządku i bezpieczeństwa publicznego (art. 4), podnosząc za tego rodzaju czyn dolną granicę sankcji z art. 133 § 1 k.k. na jeden rok więzienia, co powinno być wskazówką przy wymiarze kary w nowych ustawowych granicach (art. 54 k.k. lub art. 49 k.k. W.P.).

5. We wszystkich wypadkach stosowania sędziowskiego wymiaru kary za przestępstwa o charakterze chuligańskim należy przy wymiarze kary uwzględniać oprócz wyżej wymienionych wskazań zasadę współmierności kary w stosunku do stopnia społecznej szkodliwości przestępstwa (art. 384 pkt 2 k.p.k. lub art. 275 lit. d) k.w.p.k.). W sprawach tych należy więc odróżniać sprawców, których zachowanie się nie wywołało poważniejszych skutków ujemnych związanych z popełnionym czynem o znamionach określonych w ustawie karnej ani oburzenia opinii społecznej na danym terenie, od innych sprawców dopuszczających się rażących wystąpień (wybryków) chuligańskich lub przestępstw o charakterze chuligańskim w warunkach recydywy.

Prawidłowe orzekanie kar powinno łączyć się także z właściwym stosowaniem art. 3 omawianej ustawy. Orzekanie warunkowego zawieszenia wykonania kary pozbawienia wolności jest w myśl tego przepisu dopuszczalne tylko wyjątkowo. Może ono nastąpić przy przestępstwach o charakterze chuligańskim tylko wtedy, gdy ujemne następstwa czynu są niewielkie i gdy czyn został popełniony przypadkowo, a sprawca — zwłaszcza ze względu na swój nienaganny tryb życia i na osiągnięcia w pracy — daje rękojmię, że nie popełni nowego przestępstwa. Jednakże w tych wypadkach sądy powinny rozważyć celowość zobowiązania skazanego do naprawienia szkody wyrządzonej przestępstwem oraz celowość oddania skazanego pod dozór ochronny (art. 62 k.k. lub art. 55 § 3 k.k. W.P. oraz rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 3 marca 1965 r. w sprawie dozoru ochronnego nad osobami, którym wykonanie kary pozbawienia wolności warunkowo zawieszono, oraz w sprawie nadzoru nad osobami warunkowo zwolnionymi — Dz. U. Nr 12, poz. 80).

6. W razie wyrządzenia czynem o charakterze chuligańskim szkody w mieniu społecznym sądy powinny rozważyć celowość wymierzenia grzywny na podstawie art. 42 § 3 k.k. lub art. 34 § 2 k.k. W.P. oraz zasądzenia z urzędu odszkodowania w myśl art. 331¹ § 2 k.p.k.

7. Dla realizacji celów kary w zakresie prewencji szczególnej i ogólnej sądy powinny w szerszym niż dotychczas zakresie korzystać z normy art. 9 powołanej ustawy, która daje możliwość ogłoszenia na koszt skazanego orzeczenia skazującego za czyn o charakterze chuligańskim. W każdym wypadku sąd powinien rozważyć, czy prewencyjno-wychowawcze oddziaływanie kary na sprawcę albo na inne osoby na danym terenie wymaga podania wyroku skazującego do wiadomości publicznej.

8. Sąd powinien również rozważyć, czy pobudka działania sprawcy, który popełnił przestępstwo o charakterze chuligańskim, nie była niska. Ustalenie takiej pobudki w konkretnej sprawie pociąga za sobą — w wypadku, gdy ustawa daje sądowi możliwość wyboru między karą więzienia a karą aresztu — zakaz wymierzenia kar aresztu (art. 57 § 1 i art. 59 § 2 k.k. lub art. 51 § 1 k.k. W.P.).

IV.

Wskazania powyższe odnoszą się odpowiednio do wykroczeń w takim zakresie, w jakim mogą mieć do nich zastosowanie.